

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра германської та слов'янської філології

О. В. Піскунов

Методичні рекомендації
до самостійної роботи з навчальної дисципліни «Лексичні і граматичні
труднощі перекладу» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності 035 Філологія

Слов'янськ – 2023

УДК 378.147: 811.111 (075.8)

А 64

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

(протокол № 12 від 22 червня 2023 р.)

Рекомендовано до друку Вченою радою ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

(протокол № 9 від 29 червня 2023 р.)

Рецензенти:

Орел А. С – кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «ДДПУ»

Радзієвська О. В. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов ДВНЗ «ДДПУ»

Піскунов О. В.

Методичні рекомендації до самостійної роботи з навчальної дисципліни «Лексичні і граматичні труднощі перекладу» для здобувачів 1 першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 035 Філологія / О. В. Піскунов. Слов'янськ: ДДПУ, 2023. 77 с.

ЗМІСТ

Передмова	
Завдання для самостійної роботи	
Список рекомендованої літератури	

ПЕРЕДМОВА

Мета самостійної роботи студентів при вивченні дисципліни «Лексичні і граматичні труднощі перекладу» полягає в розширенні їх знань науково-технічного блоку, (до якого входять британська та американська науково-технічні терміносистеми, певні знання науково-технічного плану), а також в покращенні якості перекладу науково-технічних матеріалів з урахуванням лексичних, синтаксичних, граматичних та прагматичних особливостей їх перекладу. Технічний переклад виник на стику лінгвістики і науки та техніки. Переклад наукової та технічної літератури розглядається як з точки зору перекладознавства, так і з наукової і технічної позиції. Науково-технічні тексти характеризуються особливим стилем, який відрізняє їх від інших типів текстів. При перекладі таких текстів ця особливість створює додаткові труднощі та проблеми. У граматичному плані вони значно менш виразні, однак не менш різноманітні. Однією з найпомітніших граматичних особливостей науково-технічних текстів є велика кількість різного роду поширених складних (у першу чергу – складнопідрядних) речень, що вживаються для передачі типових для наукового викладу логічних відношень між об'єктами, діями, подіями та фактами. Між науково-технічними текстами, написаними різними мовами, також існують значні граматичні відмінності, зумовлені особливостями граматичної будови мови, нормами і традиціями письмового наукового мовлення. Так, в англійських фахових текстах значно частіше, ніж в українських, вживаються форми пасивного стану та неособові форми дієслів, дієприкметникові звороти й специфічні синтаксичні конструкції, особові займенники першої особи однини та одночленні інфінітивні й номінативні речення тощо. Метою навчального посібника є формування вмінь та навичок перекладу, надання практичної допомоги майбутньому перекладачеві у роботі зі складними граматичними конструкціями, та навчання адекватного відтворювання значення різних змістових єдностей мови першотвору мовою перекладу. Методичні

рекомендації містять теми самостійного опрацювання, матеріали для аудиторної та позааудиторної самостійної роботи, питання для самоконтролю, список літератури.

ОСНОВНІ ВИДИ ПЕРЕКЛАДУ

Переклад. Класифікація видів перекладу

Переклад - діяльність, що полягає в передаванні змісту тексту однією мовою засобами іншої мови, а також результат такої діяльності.

Технічний переклад являє собою переклад спеціальних науково-технічних текстів. На відміну від звичайного перекладу характеризується вузькоспеціалізованою термінологією та особливим стилем викладу.

Метою перекладу є встановлення відносин еквівалентності між вихідним і перекладеним текстом (для того, щоб обидва тексти несли в собі однаковий зміст). Ці обмеження включають контекст, правила граматики вихідної мови, традиції письма тощо.

За характером перекладацької діяльності традиційно виділяють усний (англ. translation) і письмовий (англ. interpreting) переклади.

Усний переклад - це вид перекладу, за якого оригінал і його переклад виступають у процесі перекладу в нефіксованій формі, що зумовлює одноразовість сприйняття перекладачем відрізків оригіналу та неможливість подальшого зіставлення або виправлення перекладу після його виконання. Класичним прикладом усного перекладу є такий переклад, коли перекладач сприймає оригінал в акустичній формі ("на слух") і в усній формі вимовляє свій переклад. Під час усного перекладу створення тексту перекладу може відбуватися або паралельно зі сприйняттям оригіналу, або після того, як завершиться сприйняття оригіналу. Відповідно розрізняють два підвиди усного перекладу: синхронний переклад і послідовний переклад.

Синхронний переклад - це спосіб усного перекладу, за якого перекладач, слухаючи промову оратора, практично одночасно (з невеликим відставанням - 2-3 сек.) промовляє переклад. Зазвичай синхронний переклад здійснюється із застосуванням технічних засобів, у спеціальній кабіні, де промову оратора

подають перекладачеві через навушники, а сам перекладач говорить у мікрофон, звідки переклад транслюється для реципієнтів. Завдяки такому пристрою голос перекладача не заважає йому слухати оригінал. Різновидом синхронного перекладу є так зване "нашіптування", коли перекладач поміщається не в кабіні, а поруч із реципієнтом і повідомляє йому переклад напівголосно за допомогою навушників і мікрофона або без них. Синхронний переклад - складний підвид усного перекладу, оскільки він вимагає від перекладача вміння одночасно виконувати різнорідні мовленнєві дії: слухати однією мовою, перекладати іншою мовою і говорити цією мовою, не відстаючи при цьому від темпу мовлення оратора. Синхронізація всіх трьох дій пов'язана з великою роботою пам'яті, напруженою увагою, необхідністю здійснювати мовленнєву компресію, прогнозувати наступні відрізки оригіналу, коригувати невиправдані прогнози, ухвалювати миттєві рішення тощо.

Послідовний переклад - це спосіб усного перекладу, за якого перекладач починає перекладати після того, як оратор перестав говорити, закінчивши всю промову або якусь її частину. Розмір перекладеного відрізка мови може бути різним: від окремого висловлювання до тексту значного обсягу, який оратор виголошував 20-30 і більше хвилин. Цей вид перекладу вимагає утримання в пам'яті перекладача змісту значних сегментів оригіналу протягом тривалого часу до моменту початку перекладу. Якщо обсяг оригіналу перевищує кілька висловлювань, то перекладач у процесі сприйняття оригіналу веде запис вузлових моментів змісту, який допомагає йому відновити в пам'яті прослухане повідомлення.

Письмовим перекладом називається такий вид перекладу, за якого мовні твори, що об'єднуються в акті міжмовного спілкування (оригінал і текст перекладу), виступають у процесі перекладу у вигляді фіксованих текстів, до яких перекладач може неодноразово звертатися. Це дає можливість перекладачеві повторно сприймати відрізки тексту, що перекладається,

зіставляти їх із відповідними відрізками перекладу, вносити в текст перекладу будь-які необхідні зміни до пред'явлення перекладу, тобто до завершення процесу перекладу. Класичним прикладом письмового перекладу є такий переклад, коли перекладач сприймає оригінал візуально у вигляді письмового тексту і створює текст перекладу також у вигляді письмового тексту. (Звідси й сама назва - письмовий переклад.)

За характером перекладених текстів розрізняють художній (літературний) переклад та інформативний (спеціальний) переклад.

Художнім перекладом називається переклад творів художньої літератури. Твори художньої літератури протиставляються всім іншим мовленнєвим творам завдяки тому, що для всіх них домінантною є одна з комунікативних функцій, а саме художньо-естетична або поетична. Основна мета будь-якого твору цього типу полягає в досягненні певного естетичного впливу, створенні художнього образу. Така естетична спрямованість відрізняє художнє мовлення від решти актів мовленнєвої комунікації, інформативний зміст яких є первинним, самостійним.

У художньому перекладі розрізняють окремі підвиди перекладу залежно від приналежності оригіналу до певного жанру художньої літератури. Як такі підвиди виділяють переклад поезії, переклад п'єс, переклад сатиричних творів, переклад художньої прози, переклад текстів пісень тощо. Виділення перекладу творів того чи іншого жанру в особливий підвид перекладу має умовний характер і залежить від того, наскільки істотно впливає специфіка даного жанру на хід і результат перекладацького процесу.

Інформативним перекладом називається переклад текстів, основна функція яких полягає в повідомленні якихось відомостей, а не в художньо-естетичному впливі на читача. До таких текстів належать усі матеріали наукового, ділового, суспільно-політичного, побутового тощо характеру. Сюди ж слід зарахувати і переклад багатьох детективних (поліцейських)

оповідань, описів подорожей, нарисів і тому подібних творів, де переважає суто інформаційна оповідь. Поділ на художній та інформативний переклад вказує лише на основну функцію оригіналу, яка має бути відтворена в перекладі. Фактично, в оригіналі, який потребує, загалом, художнього перекладу, можуть бути окремі частини, що виконують виключно інформаційні функції, і, навпаки, у перекладі інформативного тексту можуть бути елементи художнього перекладу.

В інформативному перекладі підвиди перекладу виокремлюють на основі приналежності текстів, що перекладаються, до різних функціональних стилів іноземної мови. При цьому необхідно, щоб функціонально-стилістичні особливості оригіналів визначали і специфічні риси перекладу таких текстів. За цією ознакою виокремлюються в особливі підвиди переклад науково-технічних матеріалів, переклад офіційно-ділових матеріалів, переклад політико-публіцистичних матеріалів, переклад газетно-інформаційних матеріалів, переклад патентних матеріалів тощо.

Зазначені два способи класифікації перекладів (за характером тексту, що перекладається, і за формою сприйняття оригіналу та створення тексту перекладу) ґрунтуються на різних принципах, і види перекладу, що виділяються в кожній із них, звісно, не збігаються. Теоретично, будь-який тип тексту може бути перекладений як усно, так і письмово. Практично, однак, специфіка усного перекладу накладає певні обмеження на ступінь складності та обсяг перекладених текстів, що певною мірою пов'язано і з їхньою функціонально-жанровою характеристикою. Твори художньої літератури загалом не перекладаються усно, хоча окремі цитати з таких творів можуть наводитися в усних виступах і перекладатися синхронно або послідовно. Забезпечення художньо-естетичного впливу в усному перекладі з його жорсткими темпоральними рамками є вельми складним завданням, особливо якщо цитуються поетичні твори, переклад яких не відомий перекладачеві заздалегідь. Не перекладаються усно і великі за обсягом твори

інформативних жанрів, оскільки тривалість усного перекладу обмежена не тільки можливостями перекладу, а й короткочасністю усної комунікації взагалі: фізично неможливо говорити, слухати й запам'ятовувати безперервно протягом тривалого періоду часу.

Технічний переклад являє собою переклад спеціальних науково-технічних текстів. На відміну від звичайного перекладу характеризується вузькоспеціалізованою термінологією та особливим стилем викладу.

Граматичній структурі речення науково-технічних текстів властива:

- Велика кількість речень із громіздкою структурою і великою кількістю другорядних і однорідних членів. При цьому залежні від підмета і присудка слова часто стоять на значній відстані від того слова, яке вони визначають;
- Використання багатокomпонентних атрибутивних словосполучень;
- Вживання визначень, утворених шляхом стягнення цілих синтаксичних груп;
- Вживання пасивних конструкцій і зворотів (об'єктний відмінок з інфінітивом, називний відмінок з інфінітивом);
- Наявність пропусків деяких службових слів (артиклів, допоміжних дієслів) особливо в таблицях, графіках, специфікаціях.

Найтипівішими лексичними ознаками наукової та технічної літератури є

- терміни та термінологічні словосполучення;
- стереотипні слова і фрази (кліше);
- спеціальна технічна фразеологія;
- різні скорочення й абрєвіатури;

До технічної літератури належать такі види текстів:

- власне науково-технічна література, тобто монографії, збірники та статті з різних проблем технічних наук;
- навчальна література з технічних наук (підручники, посібники, довідники тощо);
- науково-популярна література з різних галузей техніки;
- технічна і товаросупровідна документація; технічна реклама.

Основною відмінною рисою науково-технічної літератури є те, що вона розрахована на фахівця в даній галузі знань.

Питання для самоконтролю

1. Що таке переклад?
2. З якими видами перекладу нам найчастіше доводиться мати справу?
3. Які види письмового перекладу ви знаєте?
4. Які існують основні характеристики технічної літератури?

Види технічного перекладу

Залежно від повноти та способу передання смислового змісту оригіналу виділяють повний і неповний переклади.

Повний (суцільний) переклад - переклад, що передає смисловий зміст оригіналу без пропусків і скорочень.

Неповний переклад - переклад, що передає смисловий зміст оригіналу з пропусками та скороченнями.

Як підвиди неповного перекладу виділяють анотаційний переклад і реферативний переклад.

Реферативний переклад - переклад, у якому містяться відносно докладні відомості про документ, що реферується, - його призначення, тематику, методи дослідження, отримані результати.

Анотаційний переклад - переклад, у якому відображаються лише головна тема, предмет і призначення тексту, що перекладається.

Повний письмовий переклад

Повний письмовий переклад є основною формою перекладу науково-технічної літератури. Робота над повним письмовим перекладом складається з двох послідовних етапів. До першого такого етапу належатимуть дії перекладача, пов'язані з вилученням інформації з оригіналу. До другого - вся процедура вибору необхідних засобів мови під час створення тексту перекладу. Етап вилучення інформації з оригіналу зазвичай називають "з'ясуванням значення". На цьому етапі перекладач має отримати інформацію, що міститься як у самому відрізку оригіналу, що перекладається, так і в лінгвістичному та ситуативному контексті, і на основі цієї інформації зробити необхідні висновки про зміст, який він має відтворити на наступному етапі. Під час вибору мовних засобів для створення тексту перекладу перекладачеві необхідно оцінити відносну важливість окремих елементів тексту, що забезпечують побудову граматично і семантично правильного висловлювання. Вибір варіанта становить найважливішу частину творчого акту перекладу.

Одне з головних завдань перекладача полягає в максимально повній передачі змісту оригіналу за значної спільності змісту оригіналу та перекладу.

Переклад науково-технічної літератури повинен відповідати таким вимогам:

□ точність знайдених перекладачем приватних рішень перекладу окремих слів і словосполучень і з'єднання з перекладом думки на рівні речення або більшого текстового відрізка;

точність термінології та однаковість термінів;

точна передача не тільки думки в загальних рисах, а й окремих нюансів;

правильний поділ на окремі смислові відрізки та їх інтерпретація;

зв'язність викладу та відсутність орфографічних, граматичних і синтаксичних помилок у перекладі;

дотримання єдиного стилю перекладу;

оформлення перекладу.

Виконайте повний письмовий переклад наступного тексту, дотримуючись вимог, що висуваються до цього виду перекладу.

How to Design a Billboard Ad

Ever since people have driven on roads, billboards have been used for advertising. With so many ads littering the highways today, one must now be extra creative to design an ad that will draw someone's attention for those few seconds they pass by.

Instructions

Know your product and its target audience. You can design a beautiful billboard, but if it's not attracting the people who will buy your product, it's absolutely useless. Knowing your audience is important in deciding the ad design and picking a location for the billboard.

Showcase the product up front. You can't tease your viewers like radio and tv ads do, because they'll only see the ad for a few seconds. They need to know immediately what you're selling. Your product or service should be the largest image in the ad.

Keep the layout simple. Again, the viewers won't have a lot of time to read a complicated message. It must be short and focus solely on the product.

Make the ad stand out. If you want your ad to be noticed, the billboard can't blend in with its surroundings. Use bright vibrant colors with a high contrast so it will be highly visible.

□ □ Send a message that will get people's attention. Design a short message (eight words or less is good) that will stick in their heads. Using humor and intrigue always works, but remember that it must still associate with the product.

Tips & Warnings

The billboard's location can be key. If it's downtown and viewed by slower drivers and pedestrians, you may be able to use a longer message than if the billboard is on a freeway. However, always keep the message simple.

February 27, 2011

Реферативний переклад

Реферативний переклад - різновид перекладу, під час якого відбувається стиснення основного змісту вихідного тексту однією мовою засобами іншої, мови, що перекладає. Реферативний переклад має бути значно коротшим за оригінал і містити призначення, тематику, методи дослідження документа-оригіналу, отримані результати.

Процес роботи над текстом першоджерела складається з кількох етапів: 1. Ознайомлювальне (орієнтувальне) читання, у результаті якого вирішується питання про доцільність реферування іноземного матеріалу. На цьому етапі перекладач переглядає заголовок, вступ, зміст, висновки, резюме. Потім він побіжно читає текст і визначає науково-практичну значущість та інформаційну новизну джерела. Ключові слова, що містяться в заголовку, введенні, рубриках змісту, висновках, створюють змістовну установку, що активізує надалі процес осмислення тексту.

2. Підбір енциклопедичних, галузевих словників, довідкової та спеціальної літератури, які можуть допомогти перекладачеві в подальшій роботі над текстом. 3. Аналіз виду першоджерела та вибір аспектної схеми викладення матеріалу в майбутньому реферативному тексті (загальний план викладення,

план викладення галузевої методики реферування тощо). 4. Вивчальне читання тексту. Перекладач у цьому випадку не робить повного письмового перекладу тексту. Уявне декодування іншомовного тексту відбувається під впливом установки на реферативний аналіз. Необхідність виокремлення аспектів, окреслених у плані викладу, активізує розумову діяльність референта і надає їй пошукового характеру. 5. Розбивка тексту на "аспектні блоки" (розмітка тексту за допомогою зручних для референта-перекладача позначень). 6. Конструювання (синтез) нових висловлювань, які в стислій лаконічній формі передають основний смисловий зміст за кожним аспектом. 7. Запис фрагментів перекладу, отриманих у результаті вищеописаних перетворень, у послідовності, заданій планом викладу. 8. Критичне порівняння текстів реферату та першоджерела з позиції споживача і внесення в разі потреби змін і доповнень до тексту реферату. 9. Оформлення та редагування реферату, коли перекладач повинен дотримуватися найпоширенішої структури, що складається з трьох елементів: заголовної частини (бібліографічний опис першоджерела);

власне реферативної частини, що передає основний смисловий зміст першоджерела; довідкового апарату (інформація про таблиці, креслення, графіки, ілюстрації тощо, примітки перекладача, прізвище перекладача або назва організації, що зробила переклад). Таким чином, під час реферування йдеться насамперед про суцільне читання першоджерела, чи то використання текстових частин документа, чи то смислової інтерпретації тексту. Головне - це вибір інформації, що належить до основних елементів змісту документа, і найбільш компактне її подання. Крім того, у процесі реферування відбувається виключення другорядних, малосуттєвих відомостей, які не стосуються об'єкта дослідження та його основних характеристик. Виклад реферату має забезпечувати найбільшу семантичну адекватність, семантичну еквівалентність, стислість і логічну послідовність. Для цього необхідні певні лексичні та граматичні засоби. Адекватність та еквівалентність досягаються